

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 28 februari 2007
Utskriftsvänlig pdf-fil

I den traditionella synen på antikens sport framställs grekiskt idrottsliv som präglad av ädel tävlan mellan fria, harmoniska medborgare, medan romarna får stå för dekadent spektakelsport med proffsatleter inför sensationslystna åskådare. Det är denna föreställning som står i skottgluggen när historieprofessorn och experten på antikens idrott, **Donald Kyle**, University of Texas@Austin, presenterar sin tjugoförsta publikation om antikens sport sedan 1990. I *Sport and Spectacle in the Ancient World* (Blackwell) är hans ärende att modifiera dessa onyanserade bilder. Särskilt är det förhållandet av den grekiska kroppskulturen som han vill komma till rätta med. Trots att boken inte innehåller några nya fynd är vår recensent Hans Bolling mycket entusiastisk, och han placerar den på favorithyllan bredvid *Asterix på Olympiaden* och *Asterix som gladiator*. Det är just författarens ärende, att nyansera myten om skillnaden mellan de bägge antika idrottskulturerna, som gör boken intressant och viktig, och recensentens entusiasm är inte ta miste på, vilket framgår av såväl recensionens ordalag och längd som det ackompanjerande bildmaterialet.

Myter om antikens idrottsliv

Hans Bolling

Historiska institutionen, Stockholms universitet

Donald G. Kyle

Sport and Spectacle in the Ancient World

403 sidor, hft., ill.

Oxford, Oxon.: Blackwell Publishers

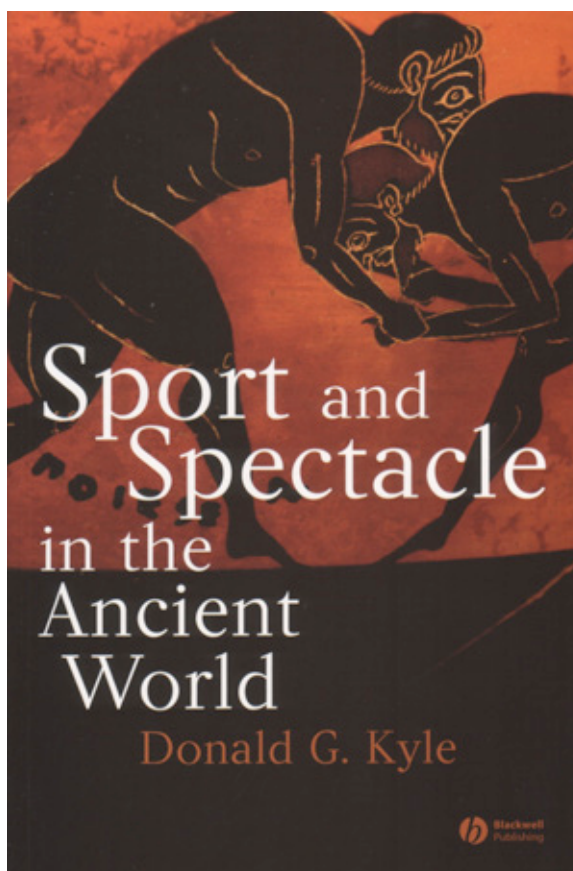
2007 (Ancient Cultures)

ISBN 0-631-22971-X

Det finns få företeelser som är omgivna med så mycket mystik och positiv aura som grekiskt idrottsliv under antiken. I det hellenska Grekland fostrades kropp och själ i sund balans och fria medborgare möttes i ärlig tävlan med äran som den enda belöningen. Samtidigt som det grekiska idrottslivet ses som något mycket positivt så ses romerskt dito som något dekadent. I Rom möttes inte fria och harmoniskt utvecklade medborgare i sund tävlan utan där framträdde professionella och specialiserade atleter inför passiva och sensationslystna åskådare i offentliga spektakel.

Mina första möten med antikt idrottsliv följde dessa schablonbilder ganska väl. De hade jag i sällskap med *Asterix* och hans tappra galler. Grekiskt idrottsliv mötte jag då de för en gångs skull beslöt att underkasta sig Julius Ceasar och vara romerska

undersåtar så att de fick delta i de olympiska spelen. Hela historien finns i seriealbumet *Asterix på olympiaden* och det har under flera decennier varit en av mina favoritböcker. Min första bekantskap med det romerska idrottslivet gjorde jag, utan att då helt förstå att det handlade om sport, i sällskap med *Asterix som gladiator*. På samma sätt som *Asterix på olympiaden* ger en idyllisk bild av grekiskt idrottsliv så visar *Asterix och Obelix* erfarenheter i Rom

på en dekadent kultur, professionella idrottsmän, korrupta impressarier och en allmän spektakelkultur.

Mitt senaste möte med antikt idrottsliv hade jag tillsammans med Donald Kyles *Sport and Spectacle in the Ancient World*, en bok som nog kommer att förbli en nästan lika kär vän som *Asterix på olympiaden*, trots att den i mångt och mycket har som syfte att visa att Asterix äventyr inte är mycket mer än roande tecknade serier. Det är just detta, att Kyle har som huvudsyfte att nyansera myten om den avgrunds djupa skillnaden mellan grekisk idrott och romersk sport, som gör *Sport and Spectacle in the Ancient World* till en intressant och viktig bok. Den är ännu ett försök från forskarhåll att komma till rätta med den onyanserade bild av det antika idrottslivet, framför allt förhålligandet av den grekiska kroppskulturen, som under så många sekel har marknadsförts av allt från romantiska poeter till den moderna olympiska rörelsens koryfärer. Boken är alltså i första hand inte intressant för att den bidrar med något nytt till förståelsen av den antika idrotten i förhållande till vad som varit den seriösa forskningens huvudfåra de senaste decennierna. En annan ganska nyutkommen bok i samma genre är Nigel Spiveys mycket underhållande *The Ancient Olympics* från 2004 även om Spivey inte tar sig an hela det antika idrottslivet.

En osportslig recensent uppställd som Zanesstaty som varning och varnagel framför ingången till Stadion i Olympia för dem som funderat på att fuska.

Även om Asterix äventyr i Grekland inte svarar mot hur det *eigentlich gewesen ist* så råder det inget tvivel om att de olympiska spelen spelade en viktig roll under antiken. Ett bra exempel på hur högt segrar i Olympia skattades i den hellenska världen får vi när vi läser Herodotos och hans beskrivning av slaget vid Maraton år 490 före vår tideräkning. Jag tänker då inte på berättelsen om den atenske härolden Filippides och hur han på två dagar sprang från Aten till Sparta för att be lakedaimonierna om hjälp med att slå tillbaka den persiska invasionen. (Filippides löpning mellan Maraton och Aten, efter vilken han föll ner död när han framfört budskapet om segern över perserna, förebilden för dagens maratonlopp, dök upp för första och enda gången under antiken hos Lucian 170 AD för att sedan bli riktigt ryktbar inom den västerländska kulturkretsen tack vare Robert Brownings dikt *Pheidippides* 1879.) Vilken vikt Herodotos lade vid de olympiska tävlingarna blir istället mycket tydligt när han presenterar Miltiades, anföraren för de atenska styrkorna vid Maraton:

Hans fader Kimon, Stesagoras son, hade varit utsatt för det ödet att av Peisistratos, Hippokrates son, bli förvisad från Aten. Under denna landsflykt hände honom, att han vann priset vid de olympiska spelen med fyrspann. Genom denna seger vann han alltså samma pris som sin morbroder Miltiades. Vid följande olympiska tävling segrade han med samma hästar men lät då utropa Peisistratos som segrare, och därigenom att han avstod segern åt honom, fick han mot fri lejd återvända hem. Sedan han därpå ännu en gång hade med samma hästar vunnit segern i Olympia, blev han dräpt av Peisistratos söner (Peisistratos själv var då inte mera i livet); de dödade honom en natt genom

lönnmördare från prythaneion. Kimon ligger begravd utanför staden, på andra sidan om den s.k. Hålvägen. Mitt emot ligger dessa hans hästar begravda, som segrade tre gånger i Olympia. Även lakedaimoniern Evagoras hästar har vunnit lika många segrar, men inga andra.

Segrar i Olympia, speciellt i de prestigefyllda hästtävlingarna men även andra, värderades högt och levde kvar länge i det allmänna medvetandet. Att detta var en realitet även under det romerska imperiets ockupation av Grekland framgår om inte annat i Suetonius *Kejsarbiografier* där han berättar om kejsar Neros grekiska resa och alla priser han förde med sig hem från de grekiska kransspelen. I detta sammanhang kan också påpekas att Suetonius ansåg att Neros införande av tävlingar av grekisk typ i Rom var en av hans [fåtaliga] handlingar som kunde sägas gå fria från klander och som "till och med förtjänar ett ej ringa beröm".

Trots det ovan anförda så är det en sak som är viktig att komma ihåg när vi talar om de antika olympiska spelen, nämligen de fantastiskt stora tidsavstånden mellan händelserna och nertecknandet av den källa som det mesta bygger på. Det mesta av vad vi tror oss veta om dem stammar från Pausanias resedagböcker från mitten av 100-talet AD, och även om han vandrade runt i Olympia och nertecknade inskriptioner och annat han hittade samtidigt som han samlade på lokalt skvaller så finns goda skäl att ta hans uppgifter med en nypa salt. Enligt förespråkare för den modernolympiska klassicismen så samlade han ju in sina uppgifter ett halvt årtusende efter de olympiska spelens verkliga storhetstid. Att översätta Pausanias till svenska vore trots detta en kulturgärning av stora mått som borde locka i dessa tider när så många antika författare åter, eller för första gången, kommer ut på svenska.

Sport and Spectacle in the Ancient World är såväl en läsvärd och lärd introduktion till sport och spektakel i den antika världen som ett seriöst försök att problematisera det antika idrottslivet. Det är en både överblickbar och rikt detaljerad genomgång av antik sport. Boken innehåller inte bara en hel massa om olika idrottsaktiviteter utan tar även upp begravningsriter, djurhetsningar, gladiatorspel, sjöslag på amfiteatrar med mera. Boken upplägg är mycket traditionellt, den börjar med spår av föregångare till grekisk och romersk sport och spektakel i orienten, Egypten och bland bronsålderskulturerna vid Egeiska havet och fortsätter därefter kronologiskt till dess spektakelsporten förbjuds och försvinner ur romarriket till följd av kristna kejsare upprepade förbud mot hedniska riter. Det är viktigt att komma ihåg att förbuden inte riktade sig mot sportevenemangen utan mot de religiösa ritualerna som framför allt de grekiska kransspelen var så nära förknippade med och beroende av.

I sin bok vrider och vänder Kyle på frågan kring sportens ursprung, karaktär och mening samt penetrerar teman som våld, professionalism, klass, genus och homoerotiska inslag. Huvudsyftet med boken är att utmana uppfattningen att grekisk idrott och romerska spektakel var varandras motsatser, därav fokuseringen på sport och spektakel. Kyle vill, och lyckas, visa på att sport och spektakel var överlappande och förenliga storheter såväl i den hellenska världen som i det romerska imperiet.

Internationell Heraria i Olympia; från vänster Ildiko Paska, Ungern, Melissa Aggrett, USA, Lorella Vittozzi, Italien och Michelle Brownrigg, Kanada.

Kyles bok innehåller inga uppseendeväckande nyheter utan ligger väl i linje med den existerande forskningsfronten. Den stora poängen med boken är istället just anslaget: spektakel och sport. Den grekiska idrottsliga exklusiviteten ifrågasätts på goda grunder och Kyle slår hål på de mer pompösa myterna som fortfarande omger grekisk men även, och kanske framför allt, modern olympisk idrottsmytologi.

Man kan ju i och för sig fråga sig om det verkligen är nödvändigt, har inte forskningen fört fram just detta under flera decennier? En snabb titt i en av de mest använda läroböckerna i idrottshistoria, K Arne Bloms och Jan Lindroths *Idrottens historia*, visar dock på att Kyle inte är ute i ogjort väder. Där kan vi läsa om den grekiska idrottens förfall på grund av påverkan från Rom men även från östern efter Alexanders fälttåg.

Bokens kronologiska uppbyggnad, som även ger en ganska tydlig tematik, gör det lätt att hitta i den även om det ibland kanske gör att analysen blir lidande. Den inleds med ett introduktionskapitel i vilket Kyle slår fast förutsättningarna för sin studie samt reder ut begrepp som sport och spektakel. Därefter följer 16 kapitel: (1) Uppkomst och innersta väsen; (2) Yngre bronsåldern: minoisk, hettitisk och mykensk sport; (3) Sport hos Homeros: tävlan, priser och ära; (4) Arkaiska Grekland; (5) På jakt efter de antika olympiska spelen; (6) Antikens Olympia och dess spel; (7) De panhelleniska spelen; (8) Aten; (9) Sport i Sparta; (10) Grekiska idrottsutövare; (11) Kvinnor och grekisk idrott; (12) Makedonien och hellenistisk idrott och spektakel; (13) Den romerska republiken: festivaler, högtidlighållande och spel, från etrusker till grekiskt och hellenistiskt inflytande; (14) Den sena republiken och Augustus: spektakel, populism och imperium; (15) Spektakel, sport och det romerska imperiet; vilket för oss ett avslutande kapitel (16) där sport och/eller/som spektakel diskuteras.

Om man ska peka på någon brist i Kyles bok, och det ska man väl försöka göra som kritisk recensent, så är det att Kyle när han fokuserar den romerska spektakelsporten är fokuserad och konsekvent medan han när det gäller det helleniska grekiska tappar fokus och inte kan låta bli att i ganska stor utsträckning uppmärksamma fysisk fostran i allmänhet. Detta innebär att schablonbilden, att den grekiska kroppskulturen var sport eller till och med idrott medan den romerska var spektakel och ibland sport, till viss del, mot författarens vilja, lever kvar hos läsaren. Låt vara att Kyles beskrivning av idrottens plats i det helleniska samhället inte är speciellt romantiserande, utan snarast, om något, påminner om Thorstein Veblens beskrivning av idrott i *Den arbetsfria klassen* från 1800-talets sista år. Balansen mellan det grekiska och det romerska skulle hur som helst ha kunnat vara en smula jämnare. Kyle borde ha valt att antingen renodla även sin genomgång av grekisk kroppskultur eller att i större utsträckning lyfta fram den

folkliga kroppskulturen i romarriket och på fått bättre balans i framställningen.

Det valda upplägget som framför allt är en tillgång blir alltså ibland en hämsko, det kan kanske förklaras med att herr Kyle ledsnat, ledsnat på den populärkulturella propagandan från olympiskt och grekiskt håll, och därför valt att lägga så mycket krut på det grekiska för att försöka nyansera myten om den grekiska idrottens renhet.

Hur som helst så går det inte att lägga ifrån sig *Sport and Spectacle in the Ancient World* utan att ha tagit till sig en rejäl dos allmänbildning. Det är sedan upp till var och en att välja om de föredrar att skryta med sin klassiska bildning genom att tala om Nero som kitharospelare och pristagare vid de panhelleniska spelen, Augustus som promotor av spektakelsport, Kallipateira och hennes tappade förklädnad, myten om ogifta kvinnors närvaro vid de olympiska spelen, Milon från Kroton som den främste bland kraftkarlar, någon detalj kring startgrindarna i Nemea, Koroebos stadionseger år 776 eller någon annan av allt spännande som fyller denna mycket läsvärda bok.

Avslutningsvis kan jag inte låta bli att konstatera att det är långt ifrån första gången, och säkerligen inte sista, som jag inte kan låta bli att tycka synd om forskare som är fast i det engelska språket när de ska tänka om och försöka förstå sig på fysiska aktiviteter. De stackarna har ju inte möjligheten/förmågan att tänka och strukturera sin tankar med hjälp av begreppen idrott och sport. Dessa begrepp som så ofta kan användas synonymt rymmer ju så fantastiskt mycket information om aktiviteten, spektakelidrott och motionssport är ju till exempel två ord som näppeligen förekommer i det svenska språket och hur mycket jag än har fuskat och tänjt på reglerna när jag spelat fotboll så har jag aldrig blivit kallad oidrottslig.

© Hans Bolling 2007

Köp boken från [Adlibris.se](https://adlibris.se)

Kjøp boken fra [Akademika.no](https://akademika.no)

Køb bogen fra [Saxo.dk](https://saxo.dk)